

Vpliv podružničnih šol na razvoj podeželja

Primer Zasavske statistične regije

IZVLEČEK

Podeželje in šolstvo sta kompleksna sistema. Stičišče med njima je mreža podružničnih šol na podeželju. Nanjo pomembno vplivajo predvsem družbenogeografski dejavniki. Od sedemdesetih let 20. stoletja se ta mreža redči, kar se kaže tudi v Zasavski statistični regiji, kjer so leta 2009 zaprli še podružnično šolo v Konjšici. Zdaj je v Zasavju na podeželju še 13 podružničnih šol. Zakonodaja pogojuje njihov obstoj z zadostnim številom učencev, pri tem pa ne upošteva večfunkcijske vloge podružničnih šol pri razvoju podeželja.

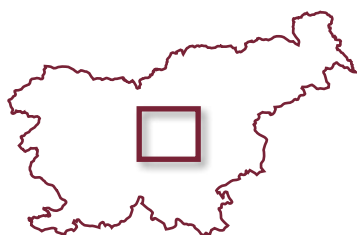
Ključne besede: razvoj podeželja, podružnične šole, šolski okoliši, Zasavska statistična regija, Slovenija

ABSTRACT

Influence of branch schools on rural development in case of the Zasavje Statistical Region
The rural areas and education are two complex systems. The meeting point between them is a network of branch schools. It is influenced mainly by socio-geographical factors. Since the 1970s, this network has been thinning, which is also reflected in the Zasavje Statistical Region, where in 2009 the branch school in Konjšica was closed. Today, there are still 13 rural branch schools in Zasavje. Legislation conditions their existence on a sufficient number of pupils, regardless the multifunctional role of branch schools on rural development.

Key words: rural development, branch schools, school districts, Zasavje Statistical Region, Slovenia

Izobraževanje je ključen dejavnik posameznikovega razvoja in razvoja družbe. V večini gospodarsko razvitih držav, med katere spada tudi Slovenija, je osnovnošolsko izobraževanje obvezno in dostopno vsem otrokom, pri čemer je ključna mreža javnih osnovnih šol, ki vključuje tudi podružnične šole (v nadaljevanju PŠ) na podeželju. V zadnjih letih poteka veliko razprav o delovanju šol v povezavi z demografskim razvojem. Nizka rodnost in negativni migracijski saldo ogrožata obstoj PŠ, ki imajo širši razvojni in družbeni pomen. Pomembne so z vidikov izobraževanja, vzgoje, socializacije, stikov, srečanj lokalne skupnosti, so tudi prostor, kjer se pripravljajo skupni obroki, in se zapišuje ter ohranja lokalna kronika. Učenci tudi prek šole razvijajo odnos do kraja in regije, v kateri živijo, in se aktivno vključujejo v razreševanje lokalno-regionalnih izzivov. Z zaprtjem PŠ je lahko vse to izgubljeno, saj ostale ustanove, ki morda nadomestijo nekatere funkcije šole, ne vključujejo nujno vseh mladih (Kučer in Kučerova 2009).

Če se ozremo v obdobje po 2. svetovni vojni, je Zasavje razumljeno kot regija treh občin: Zagorje ob Savi, Trbovlje in Hrastnik. Na njihovem podeželju je delovalo 19 PŠ. Mreža PŠ se je začela intenzivneje redčiti v sedemdesetih letih 20. stoletja. Doslej so zaprli 13 PŠ (Lebar 1992), zadnje leta 2009 v Konjšici. Od leta 2015 k Zasavski statistični regiji prištevamo še občino Litija. Trenutno na podeželju celotne statistične regije deluje 13 PŠ, ki so močno vpete v lokalno okolje. Lokalno prebivalstvo do njih čuti potrebo in odgovornost, zato si prizadeva spodbujati njihovo delovanje in nadaljnji obstoj.

Geografske poteze Zasavske statistične regije

485 km² prostrana Zasavska statistična regija leži v osrednjem delu Predalpskega hribovja, ob reki Savi. (Orožen Adamič, Perko in Kladnik 1995). Sestavljajo jo občine Hrastnik, Trbovlje, Zagorje ob Savi in Litija. Razgiban relief in precejšnja nadmorska višina so v preteklosti narekovali posebne razmere za pridelovanje, zato je poselitev hribovitih predelov Zasavja zelo razpršena. Prevladujejo manjši zaselki z osrednjimi vaškimi jedri, kjer so locirane nekatere javne ustanove, med njimi tudi PŠ. Naravnogeografske posebnosti Zasavske statistične regije za organizacijo šolske mreže predstavljajo raznovrstne izzive.

Zasavje velja za najbolj značilno slovensko rudarsko-industrijsko regijo. Z osamosvojitvijo Slovenije in gospodarskimi spremembami je prišlo do postopnega zapiranja rudnikov in propada večjih industrijskih podjetij (Rudnik Trbovlje-Hrastnik, Varnost, Deloza, Svea, Strojna tovarna Trbovlje), kar je vodilo v povečano brezposelnost in naraščanje dnevnih migracij na delo v sosednje regije (Josipovič 2004). Gospodarska tranzicija, poslabšane socialne razmere, prometna oddaljenost, odseljevanje in staranje prebivalstva so razvojni problemi, s katerimi se srečujejo zlasti v urbanih predelih Zasavske statistične regije. Na podeželju je položaj podoben, a v nekaterih segmentih vendarle drugačen. Od osemdesetih let prejšnjega stoletja so se z izboljšanjem cestnih povezav in razmahom individualne mo-

Avtorica besedila in fotografij:

PATRICIJA OSTROŽNIK,

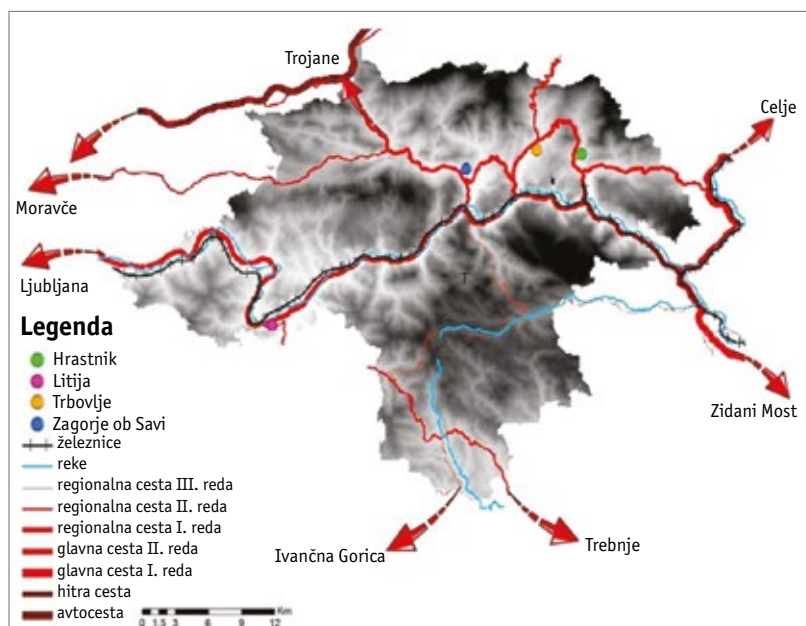
univerzitetna diplomirana

geografinja in zgodovinarica

Golče 4, 1410 Zagorje ob Savi

E-pošta: rbdpatricijao@gmail.com

COBISS 1.04 strokovni članek

Slika 1: Prehodnost in povezovalnost Zasavske statistične regije (GURS 2020).

bilnosti (lasten avtomobil) mnogi na podeželje priselili in dnevno odhajali na delo v mesta. Tako kljub deagrarizaciji upad prebivalstva na podeželju, ni bil pretirano izrazit. Navkljub pomanjkanju delovnih mest v Zasavski statistični regiji zaposlitvena središča niso tako daleč, da bi se bili ljudje primorani množično odseljevati. Kljub ugodni legi v osrčju Slovenije pa ta regija spada med prometno slabše razvite.

Zakonodajna podlaga s področja podružničnih osnovnih šol

Dostopno osnovnošolsko izobraževanje je temeljna človekova pravica. Otrokom, ki živijo na podeželju, je zato nujno omogočiti izobraževanje v bližini doma. Pri tem imajo ključno vlogo prav majhne podeželske šole, znane kot podružnične osnovne šole, katerih ustanavljanje od člena v Ustavi Republike Slovenije do podzakonskih predpisov ureja slovenska zakonodaja.

57. člen ustave pravi, da je osnovnošolsko izobraževanje obvezno in se financira iz javnih sredstev, pri čemer država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo. **Zakon o lokalni samoupravi v 21. in 51. c členu** občinam nalaga financiranje in ustanavljanje javnih šol (Uradni list RS 1994). **Zakon o osnovni šoli** PŠ posebej ne obravnava; urejajo jih 3 podzakonski akti:

- **Uredba o merilih za oblikovanje podružničnih šol** v 5. členu vsebuje merila za oblikovanje šolskega okoliša. Podatki o slednjem so v Registru prostorskih enot; Pravilnik o pogojih za ustanavljanje PŠ (Uradni list RS 1998);
- **Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole** poudarja nujnost spremljanja števila šoloobveznih otrok. Ob večjih spremembah lahko pride do ukinitve PŠ, če

ima ta manj kot štirinajst učencev oziroma na območjih z razvojnimi posebnostmi manj kot pet učencev (Uradni list RS 1998);

- **Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole** ureja organizacijo kombiniranega pouka (Uradni list RS 2007).

Vloga in razvoj šole kot javne ustanove v lokalni skupnosti

Šola je nekakšen katalizator, ki združuje ljudi celotne skupnosti, s čimer se krepi zaupanje med prebivalci in socialna vključenost, zmanjšujejo se neenakosti. Delovanje šole presega meje šolskih prostorov in učinkuje na celotni šolski okoliš (Vodopivec 1996). Zaprtje šole tako vpliva na dobrobit otrok, staršev, učiteljev in celotnih naselij (Kearns 2001). To se izraziteje kaže na območjih, kjer je šola edini nosilec kulturnega življenja. Običajno prav učitelji spadajo med najaktivnejše posameznike v naselju. Tudi krajani se zavedajo, da šola kraju zagotavlja središčno vlogo, zato si prizadevajo za njeno ohranitev. PŠ oživi zapuščeno vaško okolje in zadrži otroke v domačem kraju. Na demografsko ogroženih območjih poživijo lokalno dogajanje, ohranja življenje na podeželju, mladino pritegne nazaj v domače okolje, lokalno kulturno izročilo lažje ostaja živo. Nenazadnje so PŠ pomembne tudi z državnškega, varstvenega, okoljevarstvenega in turističnega vidika (Vodopivec 1996).

Obstoj in razvoj podružničnih šol je v največji meri odvisen od vitalnosti šolskega okoliša, na kar vplivajo predvsem naslednji dejavniki:

- rodnost prebivalstva (Vodopivec 1996);
- zadostno finančno podpiranje podružničnih šol (Kearns 2001);
- dostopnost šole vsem otrokom v vseh oblikah njenega delovanja;
- bližina šole otrokovemu domu;
- oblikovanje širše kulture, ki otroka ne bi čustveno odtegnila od domačega kraja;
- izobraževanje, skladno z družbenimi potrebami in potrebami prebivalstva, ki upošteva tudi mnenja staršev, krajanov in občanov;
- družbenogospodarska varnost prebivalcev (Vodopivec 1996).

V Sloveniji je število PŠ naraščalo do sredine šestdesetih let 20. stoletja. Še posebej zanimiv je porast njihovega števila v letu 1966, ko odprlo vrata kar 115 PŠ, potem pa se je krivulja njihovega števila začela obračati navzdol. Zdaj je v Sloveniji 455 matičnih osnovnih šol in 316 podružničnih (Ažbe 2020). Statistika PŠ se spreminja na letni ravni, v nekaterih ukinjajo kombinirani pouk, druge šole mora-

jo zapreti svoja vrata, nemalo je tudi nenavadnih kombinacij v primerih, ko izostane celotna generacija otrok. Porast števila kombiniranih oddelkov je posledica manjšega števila učencev v posameznem oddelku (Vodopivec 1996).

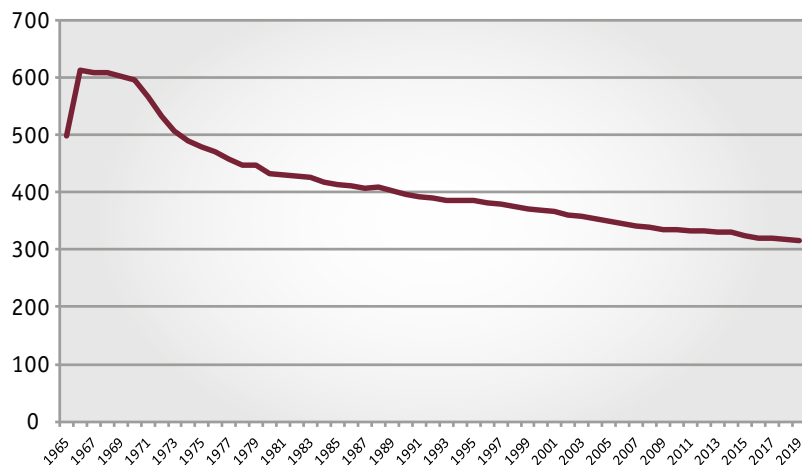
Posebnosti pouka na podružničnih šolah

PŠ so z vidika dela specifično okolje, kar dokazuje prisotnost kombiniranih oddelkov. Nekoč so PŠ veljale za manj kakovostne od matičnih, kar naj bi veljalo predvsem za slabšo materialno opremljenost in pedagoško slabše izobražene kadre. Sedaj morajo učitelji imeti enako stopnjo izobrazbe in usposobljenosti, ne glede na to, ali učijo v matični ali PŠ, izboljšale so se materialne razmere, prevladujejo dvo-razredne kombinacije, bistveno manj pa je štirirazrednih kombinacij. Kljub temu še vedno ostaja veliko prostora za izboljšave. Mnoge PŠ so brez telovadnice, učitelji bi se lahko posebej specializirali za delo v kombiniranih oddelkih, veliko nejasnosti je tudi pri

vlogi vodij šol. Njihove obveznosti so namreč opredeljene zelo ohlapno (Jelen 2010).

Kot glavne prednosti šolanja na PŠ lahko izpostavimo bližino šole, kombinirane razrede (starejši učenci so zgled mlajšim), tesnejše socialne stike, manjše razrede, ki omogočajo bolj individualen pristop k poučevanju, tesnejšo povezanost in boljše vzgojno delovanje. V učni proces je praviloma vključena tudi skrb za ohranjanje kulturne dediščine domačega kraja (Vodopivec 1996; Cencič in Kogej 2016). Po drugi strani se opazajo tudi slabosti: kombinirani oddelki (za šolo in učitelja zahtevnejša organizacija in izvedba pouka), potreba po ustrezni dostavi toplega obroka (kuhinje so običajno na matičnih šolah), otežena organizacija prevoza, vožnja učiteljev z matične šole za poučevanje nekaterih predmetov, pomanjkanje računalniških učilnic, telovadnic, svetovalne službe in zdravstvene oskrbe. Težave se pojavljajo pri nadomeščanju učiteljev, manj je tudi interesnih dejavnosti (Nolimal 2001).

Slika 2: Spreminjanje števila PŠ v Sloveniji v letih 1965–2019 (Vodopivec 1996; Ažbe 2020).

Ključno pri zagotavljanju kakovostnega delovanja PŠ je tudi sodelovanje s krajevno skupnostjo, lokalnimi društvi in ustanovami v kraju. Zaradi svojiskih oblik in metod poučevanja se morajo učitelji, ki poučujejo na PŠ, dodatno strokovno izpopolnjevati. Zato Društvo učiteljev podružničnih šol vsako letno prireja strokovna srečanja, na katerih se učitelji in šole povezujejo, izmenjujejo izkušnje in predstavljajo primere dobrih praks (Jelen 2010).

Sodobna mreža podružničnih šol v Zasavski statistični regiji

Sedaj na podeželju Zasavske statistične regije deluje 13 PŠ. Največ jih je v občini Litija, najmanj pa v občinah Trbovlje in Hrastnik.

Naselja s PŠ imajo vsa središčni značaj, vendar se med seboj tudi precej razlikujejo. Najsevernejše naselje obravnavanega območja je Čemšenik, najvzhodnejše Dol pri Hrastniku, na skrajnem južnem robu so Dole pri Litiji, na zahodu pa Jevnica. Zelo velike razlike med naselji so tudi glede na nadmorsko višino. Jevnica (z 273 m najnižje ležeče naselje obravnavanega območja), Kresnice, Hotič, Mlinše, Sava in Dol pri Hrastniku so dolinska

naselja, medtem ko so Dole pri Litiji, Vače, Polšnik, Šentlambert, Čemšenik, Dobovec in Podkum (s 744 m najvišje ležeče naselje obravnavanega območja) hribovska naselja (Orožen Adamič, Perko in Kladnik 1995).

Vsa naselja so tudi sedeži krajevnih skupnosti in posameznih društev. V vseh je tudi gasilski dom. V večini naselij je tudi cerkev, v nekaterih pa vrtec, gostilna, pošta in trgovina. Ostale storitvene dejavnosti se pojavljajo le izjemoma (preglednica 1).

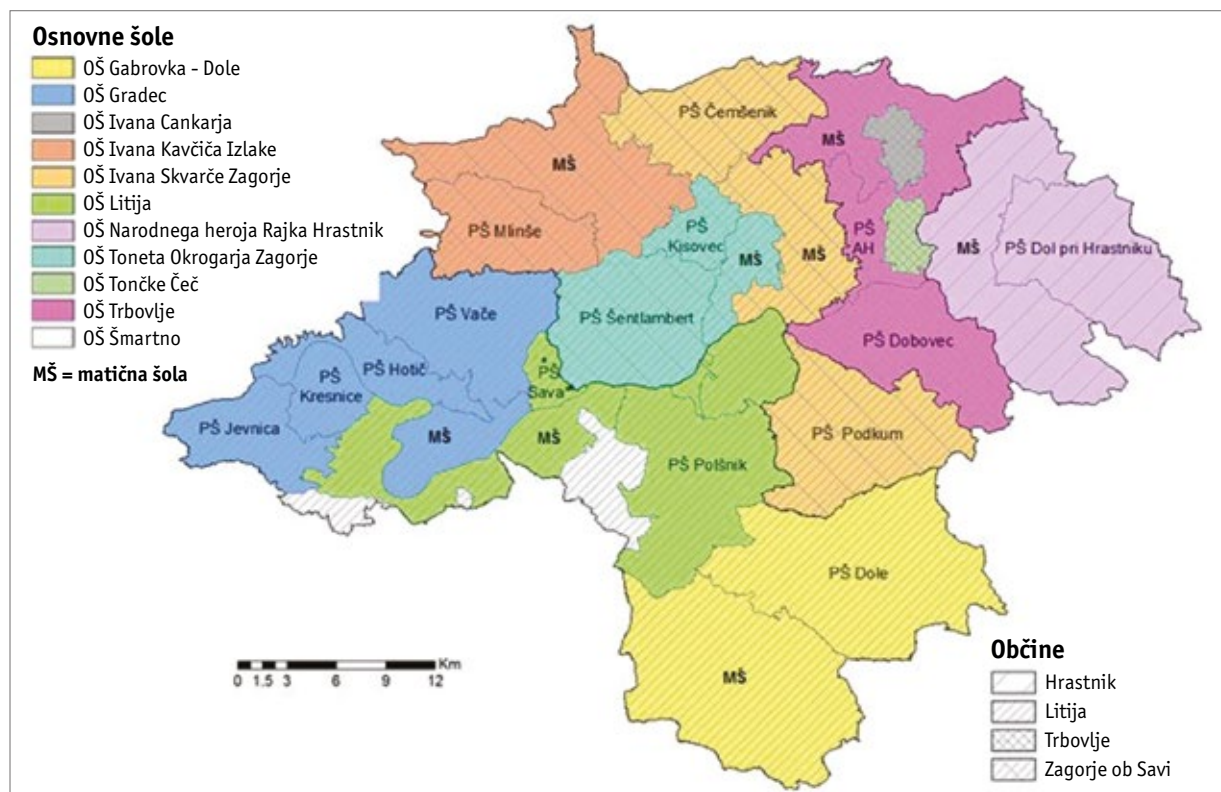
Iz preglednice 2 je razvidno, da se šolski okoliši zelo razlikujejo tudi po velikosti. Poleg tega se kaže prevlada PŠ s štirimi razredi, le tri PŠ imajo devet razredov.

Razvojni dejavniki, ki so vplivali na mrežo podružničnih šol v Zasavski statistični regiji

Nekateri razvojni dejavniki so skupni vsem preučevanim PŠ. Že omenjena izoblikovanost površja je narekovala poselitev, nastanek naselij, nenazadnje upravno razdelitev in prometno infrastrukturo. Kljub temu so za razvoj šolske mreže odločilni predvsem družbenogeografski dejavniki.

Nastanek današnjih šol so namreč omogočile politične odločitve. V času šolske reforme Marije Terezije leta 1744 pa vse do uvedbe laične šole leta 1869 je bilo šolanje v domeni duhovnikov. Potekalo je v mežnarijah in župniščih. Duhovnike so nadomestili poklicni

Slika 3: Šolski okoliši osnovnih šol v Zasavski statistični regiji.

Preglednica 1: Središčne funkcije naselij s podružničnimi šolami v Zasavski statistični regiji (medmrežje 1 2020).

SREDIŠČNE FUNKCIJE NASELIJ	Dol pri Hrastniku	Dole	Vače	Kresnice	Dobovec	Podkum	Polšnik	Sava	Jevnica	Hotič	Čemšenik	Minše	Šentlambert
sedež KS	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
šola	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
pošta	•	•	•	•	•	•	•	•			•		
trgovina	•	•	•	•	•	•	•	•	•			•	
cerkev	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•
gasilski dom	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
sedež društev	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
gostilna	•	•	•	•		•	•	•		•		•	
smučišče		•			•								
kmetijska zadruga		•											
železniška postaja				•				•	•				
vrtec	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•			
bar	•	•							•				
industrijski obrat	•			•									
bankomat	•		•	•									
cvetličarna	•		•										
turistični objekt			•										
lovski dom	•	•	•		•	•	•						•
kulturno-rekreacijski center	•	•	•										

učitelji, katerih plače so bile dokaj nizke. Plača učitelja je bila 155 goldinarjev letno, medtem ko je rudar v Zasavju zaslužil 250 goldinarjev letno.

V tem obdobju je nastalo veliko šol, ki ne delujejo več, med drugim v Šentgotardu, na Zasavski Sveti Gori, v Kandršah in na Sveti Planini (Lebar 1992). Že kmalu po sprejetju šolske reforme leta 1744 so vrata odprle šole v Podkumu (Mihevc 2007), na Vačah (Zupan 2002) in v Dolu pri Hrastniku (Gornik in Kmet 2019). Vse preučevane šole so bile ustanovljene za časa Habsburške monarhije, razen PŠ Jevnica, ki je bila ustanovljena leta 1921 v Kraljevini Srbov, Hrvatov in

Slovencev (Rajšek 2009). Leta 1929 je osnovna šola postala enotna, razdeljena na štiriletno osnovno in štiriletno višjo narodno šolo. Na podeželju običajno ni bilo sedmega in osmega razreda. Med drugo svetovno vojno so na šolah poučevali večinoma nemški učitelji. Šolstvo je propadalo, mnoge šole so bile požgane. Organizirani so bili tudi »partizanski krožki«, a le v bolj oddaljenih krajih, največ na hrastniškem območju. Po drugi svetovni vojni je vladalo vsesplošno pomanjkanje. Med vojno je bilo veliko šol požganih, zato so marsikod uredili zasilne učilnice v drugih prostorih. Po drugi svetovni vojni so politične razmere spodbudile obnovo šol in njihovo za-

piranje v sedemdesetih letih, ko se je razvoj usmeril v mestne predele (Lebar 1992).

Svojski gospodarski razvoj Zasavske statistične regije je imel velik vpliv na demografsko podobo, s katero tudi sedanja zakonodaja pogojuje ustanavljanje PŠ. Primerjalna analiza demografskih kazalcev posameznih PŠ kaže na izrazite razlike med posameznimi šolskimi okoliši (preglednica 3). V preglednici so zbrani demografski podatki o šolskih okoliših za šolsko leto 2019/20, medtem ko je bilo vrednotenje demografskega trenda izdelano na podlagi podatkov za zadnjih 10 let (2011–2019).

Preglednica 2: Ključni podatki o preučevanih podružničnih šolah in šolskih okoliših v Zasavski statistični regiji.

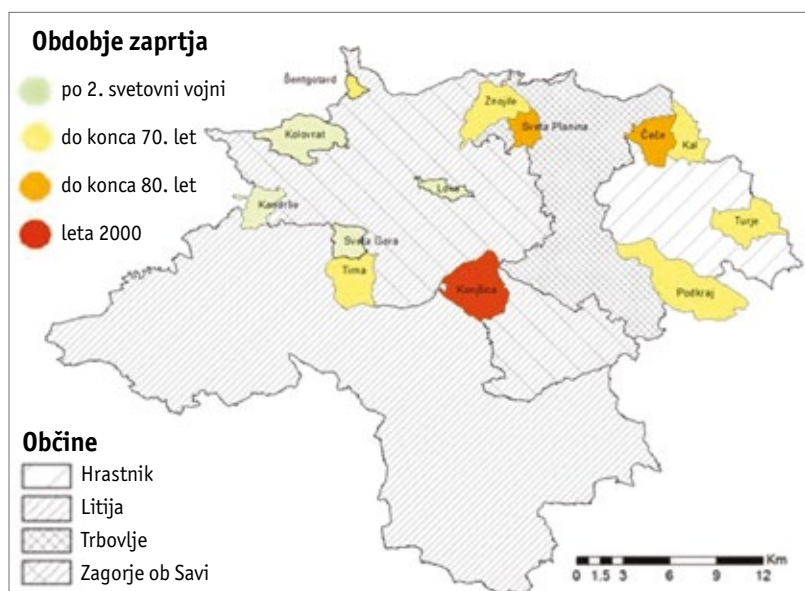
ime PŠ	ime MŠ	občina	leto ustanovitve šole	število razredov	velikost šolskega okoliša (km ²)	gostota poselitve (preb./km ²)
PŠ Dole	OŠ Gabrovka-Dole	Litija	1907	9	42	15,3
PŠ Jevnica	OŠ Gradec	Litija	1921	4	13	83,5
PŠ Kresnice	OŠ Gradec	Litija	1876	5	7	137,7
PŠ Hotič	OŠ Gradec	Litija	1869	4	10	110,6
PŠ Vače	OŠ Gradec	Litija	18. stoletje	9	23	44
PŠ Polšnik	OŠ Litija	Litija	1895	4	28	18,5
PŠ Sava	OŠ Litija	Litija	1857	4	4	92,3
PŠ Podkum	OŠ Ivana Skvarče Zagorje	Zagorje ob Savi	18. stoletje	4	27	29,5
PŠ Čemšenik	OŠ Ivana Skvarče Zagorje	Zagorje ob Savi	1800	4	20	51,1
PŠ Šentlambert	OŠ Toneta Okrogarja	Zagorje ob Savi	1879	4	23	36,5
PŠ Mlinše	OŠ Ivana Kavčiča Izlake	Zagorje ob Savi	1858	4	16	92,1
PŠ Dobovec	OŠ Trbovlje	Trbovlje	1900	4	18	25,2
PŠ Dol pri Hrastniku	OŠ narodnega heroja Rajka Hrastnik	Hrastnik	18. stoletje	9	27	268,3

PŠ na podeželju ima širšo vlogo v družbi in je zagotovo povezovalna prвина v lokalni skupnosti. Po mnenju Liepinsove (Woods 2005) se

poglavitne javne ustanove, ki so delovale v manjših podeželskih krajih, postopoma selijo v večja središča, s tem pa podeželje izgublja prostore

za druženje, ki zagotavljajo krepitev občutka pripadnosti skupnosti. Z zapiranjem šol, pošt, bank in trgovin se druženje seli v zasebne prostore, pri čemer se skupnost razdrobi na manjše skupine, nekateri posamezniki pa pri tem ostanejo izključeni. Ob opredelitvi elementov, ki lokalno prebivalstvo vežejo na šolo in tovrstno analizo na primeru zasavskih PŠ, se kaže pestrost področij, na katerih šola in kraj sodelujeta.

Slika 4: Podeželska naselja v Zasavski statistični regiji, kjer so podružnične šole zaprle svoja vrata; označeno je območje naselja (Lebar 1992; Beja 2020; RPE 2020).

Primerjava podružničnih šol Vače in Dobovec

Analiza demografskih kazalcev je pokazala, da se najbolj razlikujeta šolska okoliša Vače in Dobovec. V prvem je izrazito pozitivna demografska podoba, medtem je ta pri drugem precej bolj negativna. Če oba šolska okoliša primerjamo, se med njima že na prvi pogled pokažejo opazne razlike, pa tudi nekatere podobnosti.

Preglednica 3: Primerjava izbranih demografskih kazalcev za šolske okoliše še delujočih podružničnih šol v Zasavski statistični regiji (RPE 2020; SURS 2019; APJES 2020; osebni viri 2020).

ime šole	število prebivalcev	delež otrok, starih do 14 let (%)	število učencev
Dole pri Litiji	646↓*	11,4↓	68↑
Dobovec	454↓	10,6↓	7↓
Dol pri Hrastniku	7243↓	12,5↑	198↓
Jevnica	1086↑	16,5↑	62↑
Kresnice	964↑	16,3 ≈	44↓
Mlinše	1774↓	18,5↑	35 ≈
Podkum	796↑	16,3↑	17↓
Polšnik	518 ≈	14,0 ≈	29↓
Sava	359↑	20,0↑	26↓
Vače	1013↑	17,9↑	111↑
Hotič	1106↑	19,2↑	41↑
Čemšenik	1021↓	14,0↓	30↑
Šentlambert	840↑	15,3↓	32↑

*Simbol »↓« pomeni negativni trend, simbol »↑« pozitivni trend, simbol »≈« pa neizrazit trend spreminjanja števila prebivalcev, deleža do 14 let starih otrok in števila učencev.

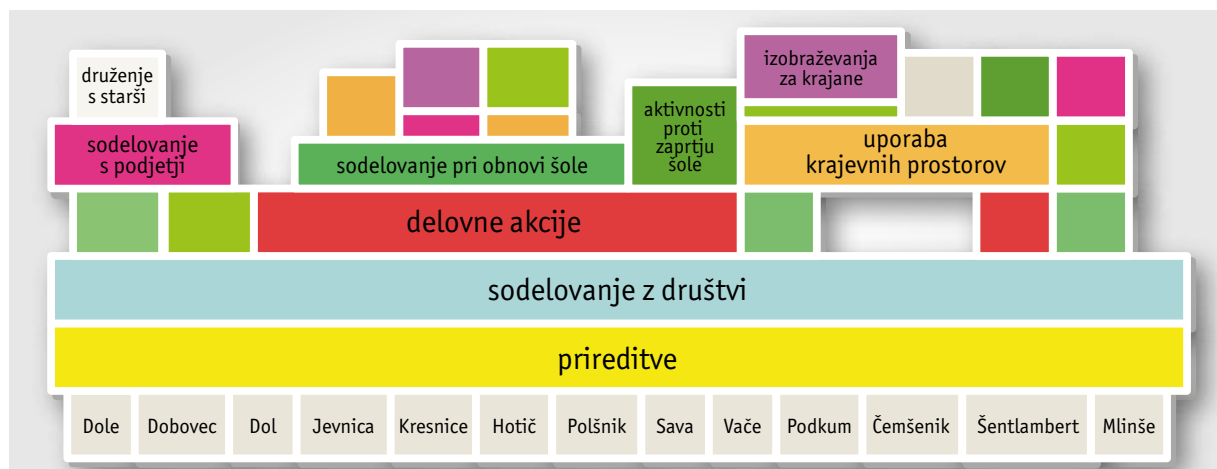
Dobovec je naselje v občini Trbovlje, južno nad dolino reke Save, na severovzhodnem pobočju Kuma, na nadmorski višini 660 m (Orožen

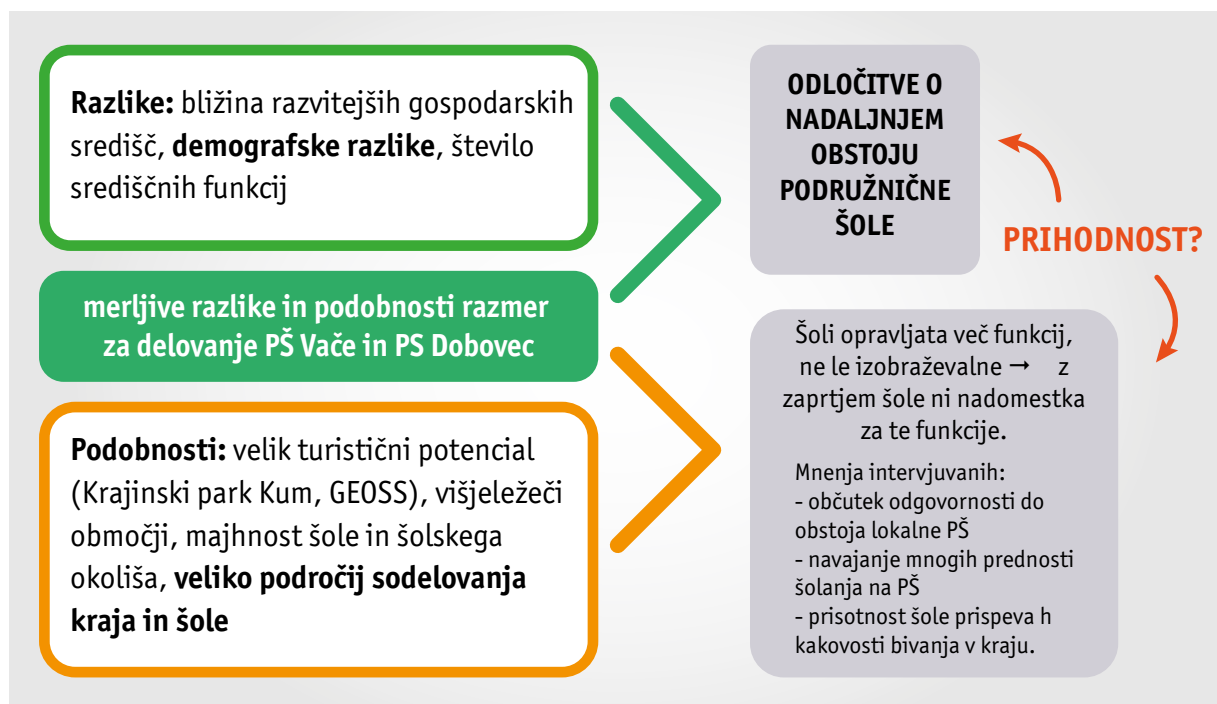
Adamič, Perko, Kladnik 1995). Je del Krajinskega parka Kum. V osrednjem delu kraja so cerkev, šola, sedež KS, trgovina, gasilski dom, se-

deži društev in smučišče (medmrežje 2020). Šolski okoliš meri 18 km² (RPE 2020), vključuje 454 prebivalcev, od tega jedo 14 let starih otrok le 10,6 % (SURS 2019). Gostota poselitve je 25,2 preb./km². Šola na Dobovcu je bila ustanovljena leta 1900, sedaj pa je PŠ OŠ Trbovlje. Na šoli so štirje razredi s po sedmimi učenci. Šola se z lokalno skupnostjo povezuje na prireditvah, pri sodelovanju z društvi (prostovoljno gasilsko društvo, turistično društvo, Smučarsko društvo Kum-Dobovec), rdečim križem, podjetji TET, Siporex, Krajinskim parkom Kum. Organizirajo pusto- vanje, komemoracijo ob krajevnem obeležju, šola prispeva članke za lokalni časopis Kumski brzec (Bartolj 2020).

Vače so naselje v občini Litija, severno nad dolino reke Save, na nadmorski višini 525 m, v neposredni bližini geometričnega središča Slovenije GEOSS (Orožen Adamič, Perko in Kladnik 1995). V osrednjem delu

Slika 5: Grafični prikaz načina vključevanja lokalne skupnosti v delovanje podružničnih šol. Iz modela je razvidno, da vse šole sodelujejo na krajevnih prireditvah in z lokalnimi društvi. Krajski zelo pogosto sodelujejo pri obnavljanju šol in na delovnih akcijah. Poleg vseh ostalih področij sodelovanja, se pogosto uporabljajo tudi šolski prostori za druženja krajanov.

Slika 6: Merljive razlike in podobnosti razmer za delovanje podružničnih šol Vače in Dobovec ter njihov vpliv le teh na odločitve o njihovem nadaljnjem obstoju.

kraja so cerkev, pošta, šola, trgovina, cvetličarna, sedež KS, bankomat, gasilski dom, sedeži društev, gostilna in v bližini naselja adrenalinski park (medmrežje 2020). Šolski okoliš meri 23 km² (RPE 2020) in vključuje 1013 prebivalcev, od tega je do 14 let starih otrok 17, 9 % (SURs 2019). Gostota poselitve je 44 preb./km². Ti podatki nakazujejo precej boljše demografsko podobo od Dobovca. Tudi začetki šolstva na Vačah segajo bistveno dlje v zgodovino. Sedaj je na šoli 111 učencev, razporejenih v 9 razredov. Šola je del matične OŠ Gradec v Litiji. Na področju sodelovanja šole in kraja se kaže veliko podobnosti s PŠ Dobovec. Krajanje uporabljajo šolske prostore, sodelovali so pri gradnji šolske stavbe (darovali so les, pesek, pomoč pri delu). V preteklosti je bila organizirana

tudi kmetijsko-gospodarska šola, pripravljeni so bili tečaji za dekleta. Šola organizira več prireditev, pestro je sodelovanje z društvi: Kulturno-umetniško društvo Lipa, turistično društvo, regionalni center nevladnih organizacij (Grdun 2020).

Konjšica kot primer naselja, v katerem so podružnično šolo zaprli

Konjšica je naselje v občini Litija, na desnem bregu Save. Nekdanji šolski okoliš je umeščen med šolska okoliša Polšnik in Podkum. Ko se je leta 2009 število učencev na PŠ Konjšica zmanjšalo na manj kot pet, so se odločili šolo zapreti (Beja 2020). Trenutna demografska podoba Konjšice ni takšna, da bi lahko v bližnji prihodnosti prišlo do njenega ponovnega odprtja.

Intervjuvani predstavnik krajevne skupnosti meni, da se je življenje v kraju po zaprtju šole zelo spremenilo. Prej v njem ni bilo prireditev, pri kateri ne bi sodelovala tudi šola. Ker je bilo otrok malo, so prav vsi pridobili večšine nastopanja. Šola je dobro sodelovala tudi s krajevnim kulturno-umetniško-športnim društvom KUŠD. Krajanje so poskrbeli za beljenje šolske stavbe, soudeleženi so bili tudi pri urejanju njene okolice in šolskega igrišča. Matična šola jim je takrat poslala malico, s čimer je simbolično pokazala, da ceni njihovo delo. Sedaj krajanje Konjščice sodelujejo predvsem z matično osnovno šolo v Litiji. Prevoz učencev je organiziran s kombijem (Beja 2020).

Odzivi krajanov na zaprtje šole so bili po intervjuvančevem mnenju dokaj

brezbrižni. V Konjšici nimajo šole, gostilne, niti stalnega župnika, zato se zdi, da družbeno življenje zamira. Edina povezovalna pršina v Konjšici je društvo KUŠD, ki pa vključuje le peščico krajanov. Prej je veljalo, da so se ob druženju otrok družili tudi starši. Med krajevnimi prireditvami so še žive miklavževanje v domeni krajevnosti, žegnanje, ki ga organizira nekaj starejših ljudi, in prireditve za starostnike v organizaciji Rdečega križa (Beja 2020).

Sklep

Šola s svojim vzgojno-izobraževalnim poslanstvom lahko pomembno izboljša družbene odnose in splošno kakovost bivanja, zato imajo PŠ na

podeželju izjemen pomen za razvoj tamkajšnjega okolja. Šola ne prispeva le k vzgoji in izobraževanju otrok, ampak vpliva tudi na razvoj lokalnega okolja. V Sloveniji obstoj PŠ praviloma pogojuje število otrok. Politični odločevalci bi morali poleg zadostnega števila šoloobveznih otrok upoštevati tudi ostale prvine vitalnosti šolskega okoliša. Merljive razlike, katerih se odločujoči pri ohranjanju PŠ oklepajo, kakovostnih kazalcev ne upoštevajo dovolj. Dejavniki odločanja bi morali stremeti k ohranjanju PŠ, saj ostale strukture, ki prispevajo k vitalnosti podeželskega okolja, v primerjavi s PŠ zahtevajo še večje finančne vložke. Zdi se, da se tega prav zaradi sprememb smernic razvoja podeželja in vidnih

uspehov PŠ na področju izobraževanja čedalje bolj zavedajo tudi nekateri odločujoči (občine, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport). Četudi v kratkem ne bo zakonskih sprememb, ki bi pogoje za ohranitev PŠ posodobile, se do leta 2040 mreža PŠ v Zasavski statistični regiji najverjetneje ne bo bistveno spremenila. Glede na to, da je demografska podoba v večini šolskih okolišev stabilna, ostaja ogrožena le PŠ Dobovec. Na drugi strani bodo kraji, kjer so šole v preteklosti zaprli, ostali izpostavljeni negativnim procesom, ki jih sproži zaprtje pomembne javne ustanove. Za zdaj tudi ni zaznati zgoščevanja prebivalstva na povsem novih območjih in posledičnih potreb po ustanavljanju novih šol.

Viri in literatura

1. Ažbe, R. 2020: Podatki o številu podružničnih šol v Sloveniji (osebni vir, 17. 6. 2020). Ljubljana.
2. AJPES, Poslovni register Slovenije 2020. Medmrežje: <https://www.ajpes.si> (9. 11. 2020).
3. Bartolj, V. 2020: O šoli na Dobovcu in intervju (osebni vir, 30. 4. 2020). Trbovlje.
4. Beja, J. 2020: Intervju o Konjšici (osebni vir, 2. 2. 2020). Konjšica.
5. Orožen Adamič, M., Perko, D., Kladnik, D. 1995: Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana.
6. Cencič, M., Kogej, N. 2016: Mnenja staršev o pouku in učnem okolju podružničnih šol. Revija zavoda RS za šolstvo 18-2/3. Ljubljana.
7. Gornik, L., Kmet, M. 2019: Letno poročilo za leto 2018. Hrastnik.
8. Grdun, J. 2020: Število učencev na Podružnični šoli Vače in intervju o Podružnični šoli Vače (osebni vir, 2. 4. 2020). Vače.
9. RPE Register prostorskih enot (RPE). GURS Geodetska uprava Republike Slovenije (GURS). Ljubljana, 2020.
10. Jelen, N. 2010: Vodenje sodobne podružnične šole – izziv za raznolikost. Šola za ravnatelje. Kranj. Medmrežje: <http://solazaravnatelj.si/ISBN/978-961-6637-26-8/055-061.pdf> (26. 12. 2019).
11. Josipovič, D. 2004: Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji. Geografija Slovenije 9. Ljubljana.
12. Kearns, R., McCreanor, T., Ramasubramanian, L., Witten, K. 2001: The Impacts of a School Closure on Neighbourhood Social Cohesion. *Health & Place* 7-4.
13. Krajevna skupnost Vače 2015. POŠ Vače. Medmrežje: <http://www.ksvace.si/o-nas/pos-vace/19> (13. 11. 2020).
14. Kučera, Z., Kučerova S. 2009: Changes In The Rural Elementary Schools Network in Chechia During the Second Half of the 20th Century and Its Possible Impact on Rural Areas. *European Countryside* 1-3. Medmrežje: <https://content.sciendo.com/view/journals/euco/1/3/article-p125.xml> (18. 12. 2019).
15. Lebar, I. 1992: Osnovno šolstvo v revirjih. Trbovlje.
16. Medmrežje 1: <https://www.google.com/maps> (8. 9. 2020).
17. Mihevc, I. 2007: Šolstvo in Podružnična šola Podkum skozi čas. Zagorje ob Savi.
18. Noliml, F. 2001: Majhne podeželske šole nekdanj in danes. *Didakta* 11-60/61.
19. Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole 2007. Uradni list RS 57/07. Ljubljana.
20. Pravilnik o pogojih za ustanavljanje podružničnih šol 1998. Uradni list RS 16/98. Ljubljana.
21. Pravilnik o vsebini in načinu vodenja registra prostorskih enot 2006. Uradni list RS 47/06. Ljubljana.
22. Prebivalstvo po izbranih starostnih skupinah in spolu, statistične regije, Slovenija, polletno. Statistični urad Republike Slovenije (SURS). Ljubljana, 2019. Medmrežje: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05C2006S.px> (9. 11. 2020).
23. Prebivalstvo po velikih in petletnih starostnih skupinah in spolu, naselja, Slovenija, letno. Statistični urad Republike Slovenije (SURS). Ljubljana, 2019. Medmrežje: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05C5002S.px> (9. 11. 2020).
24. Rajšek, D. 2009: 80 let Podružnične osnovne šole Jevnica. Jevnica.
25. Woods, M., 2005: Rural Geography. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC.